

TIZENÖT ÉV EREDMÉNYEI ÉS TANULSÁGAI.

A könyvtáraknak minden időben, így a felszabadulást közvetlenül követő években is szép számban voltak haladó gondolkodású munkatársai, mégis a két munkaspárt egyesülése, a parasztsággal szövetségre lépett munkásosztály hatalomra kerülése által keltett forradalmi erjedés - a Szabó Ervin Könyvtárát kivéve - csak egy jó esztendő után jutott el szóra érdemes mértékben könyvtárainkba. Persze, előzően is történt egy és más, de mindez egyrészt sporadikus, másrészt még célkitűzéseiben is igen korlátozott volt, az alapokat nemigen érintette. A könyvtárügy lényegét jelentő fordulat, a "fordulat éve" a könyvtárügyben csak 1949 második felében következett be.

Igy volt ez a Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet Könyvtárában, az Országos Műszaki Könyvtár elődjében is. S. hogy az esetleges kétélyeket rögtön eloszlassam, meg kell említenem, hogy 1949 elején a könyvtár, bár joggal igen jóhírű nyilvános szakkönyvtár volt, csak az Intézet egyik osztályaként működött. Az ugyanerre az évre előirányzott egész költségvetési kerete - nem számítva a munkabér jellegű hitelt - összesen 80 000 Ft volt. Ebből kellett a könyv- és folyóiratbeszerzést, a kötettest és egy sor dologi természetű kiadást fedezni. Ugyanakkor 8 "status" állása, egy időszakai fűtője s végül egy nyugdíjas, de tiszteletdíjasként foglalkoztatott vezetője volt. Azt hiszem ezek az adatok - ahogy mondani szokták - önmagukért beszélnek, s felesleges a további bizonyítás.

A felszabadulás és a munkásosztály hatalomra jutása közötti évek, a háború okozta súlyos helyzet, a pusztta létért folytatott áldozatos küzdelem, a hosszú ideig tartó pusztító infláció, no meg a koalíciós pártok között fokozatosan kiéleződő politikai harc évei nem kedveztek a Technológiai Könyvtár fejlődésének sem. A könyvtár helyiségszükében szenvedett, felszerelése, berendezése elavult és szerfölött hiányos volt. A háború hozsazu esztendei alatt az állománygyarapítás külföldi vonatkozásban teljesen szünetelt, hazai vonatkozásban is sajnálatos mértékben lecsökkent. A könyvtár nem gondolhatott az 1949-es költségvetés alapján sem a háború okozta elmaradás

pótlására, mert még az akkor már erőteljesen növekvő számú magyar műveket sem volt képes kielégítő mértékben beszerezni. Ugyanakkor a látogatók száma napról napra növekedett, az államosított üzemek dolgozóinak a szakirodalom iránti érdeklődése szinte ugrásszerűen nőtt.

Az év második felében azonban az egész országot átfogó mozgalom indult meg műszaki elmaradottságunk felszámolásáért, egy ötéves műszaki terv kialakításáért. A párt ebbe az előkészítő, tervező munkába a legkülönbözőbb állami és társadalmi szervezetek képviselőit, a szakemberek széles tömegeit bevonta. Így került a sor arra is, hogy a Technológiai Könyvtárnak is, amelynek képviselője ugyancsak résztvett az előkészítő munkában, el kellett készítenie a maga fejlesztési tervét.

E fejlesztési terv megalapozására a könyvtár még az év őszén közel egymillió forint rendkívüli hitelt és létszám-emelést, a könyvtár dolgozóinak minden várakozását meghaladó mértékű segítséget kapott. A 80 000 Ft helyett, egyik napról a másikra közel egy millió állt rendelkezésre, és mindez az év vége felé! Az azóta elhunyt Káplány Géza, a korszerű könyvtárügynek ez a kiváló magyar úttörője, aki éveken át eredménytelenül ostromolta előterjesztéseivel az illetékeseket a könyvtár fejlesztése érdekében, most végre megélhette tervei, álmai megvalósulását.

Mindez lehetővé tette, hogy a könyvtár meginduljon azon az úton, amely a mai műszaki termelési könyvtárhálózat kialakulásához vezetett. Elkészült a könyvtár első munkaterve. A könyvtár javaslatára az iparügyi miniszter körrendeletben utasítja az iparigazgatóságokat és vállalatokat, jelentsék, van-e műszaki könyvtáruk, és közöljék annak legfontosabb adatait. Ez az első felmérés, az első központi intézkedés. Ezt követi a vidék növekvő szakkönyv igényének kielégítésére a fiókkönyvtári hálózat kiépítése. Az első fiókkönyvtárat Miskolcon avatják fel. A későbbi években e fiókok a megerősödő közművelődési könyvtárhálózatba olvadnak be, jelentőségüket elvesztik, és csak napjainkban kerül újra felszínre a kérdés fontossága és megoldása.

A könyvtár állománya szépen gyarapszik, létszáma növekszik, helyiségeit átalakítja. Azonban a fejlődésnek induló könyvtár mindezekig csak a klasszikusnak mondható könyvtári funkciót tölti be; a korszerű szakkönyvtári feladatát, a tájékoztatást, megkísérli ugyan Magyarországon először kiadott ajánló és iparági szakbibliográfiáival, reference szolgáltatásnak kiépítésével, de a legmagasabb foku szolgáltatás, a dokumentáció még más intézmény keretében alakul ki.

1947-ben a Technológiai Könyvtártól teljesen függetlenül jön létre a Műszaki Dokumentációs Központ a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének központjában. Első kiadványaként megjelenik a "Külföldi Technika Szemléje". Mindez azonban csak előjáték. A nagyüzemek államosítása, a

három éves terv további fejlődést sürget. 1949-ben kormányrendelettel az Országos Tervhivatal felügyelete alatt megalakul a Műszaki Dokumentációs Központ, amely hozományként több mint 4 millió szabadalommal rendelkezik, a Szabadalmi Bíróság anyagával. Ez az intézmény létrejöttkor megkapja a szakterület koordináló és felügyeleti jogkörét; azonban hogy eredményesen dolgozhasson, munkájához szakirodalmi bázis is szükséges. Így adódik a kézenfekvő és ésszerű megoldás: a Műszaki Dokumentációs Központ és a Technológiai Könyvtár egyesítése. Sajnos azonban a kezdeti elvi tisztázatlanságok nem teszik lehetővé, hogy az egyesülés harc és az ügy károsodása nélkül jöjjön létre. A dokumentáció a könyvtárat csak a maga kiszolgálójának tekintette, megfélemlítve arról, hogy a könyvtár az alap, amelynek egyik, bár legfejlettebb szolgáltatása a dokumentáció. A két intézmény egészen 1952-ig még külön-külön fejlődik, saját politikáját folytatja, annak ellenére, hogy a formális egyesülésüket elrendelték. A fejlődés mindezek ellenére mégis ugrásszerű. A könyvtár elébe megy az ötéves terv fokozott műszaki célkitűzéseinek, könyvés folyóiratállományát korszerűen gyarapítja, megnövekszik olvasóforgalma. A dokumentáció ez idő alatt kialakítja szervezeti formáit, különböző szolgáltatásait. Megjelennek a referálófolyóiratok, megindul a figyelőszolgálat, kialakul a fordító tevékenység, megvetik a fotolaboratórium alapját. Igaz ugyan, hogy e kezdeti időszakra inkább a mennyiségi, mint a minőségi fejlődés jellemző.

Az 1952-es év végre lezárja a könyvtár és dokumentáció szervezeti forrongásait. Az egyesülés formalitása lassanként megszűnik, közös munkaterv készül, koordinálódnak a feladatok. A változás a könyvtár elnevezésében is kifejezésre jut, az intézmény az Országos Műszaki Könyvtár nevet kapja, főfelügyeleti hatósága pedig a Népművelési Minisztérium. Így az OMK lassanként megtalálja a maga sajátos feladatkörét, helyét a műszaki életben és kapcsolatait a magyar könyvtárügy egészével.

Erdemes e helyütt megállnunk és az elkövetkező évek fejlődését most már a számok tükrében is megnézni:

	1949	1959
állomány	51 038	187 835 ^x
létszám	10	140
olvasóforgalom	34 178	93 245
kötetforgalom	51 661	208 539
referátumok száma	---	45 599
fordítások, /oldalszáma/	---	119 620
költségvetés	160 000 Ft	8 634 800 Ft

^x és 5 237 207 szabadalmi leírás

Az eddigiekben az OMK hármas funkciójának kialakulásából: országos tudományos szakkönyvtár, dokumentációs központ és hálózati központ, csak az első kettővel foglalkoztunk, míg a harmadikra, a hálózati központra éppen csak céloztunk. Az ország gazdasági fejlődése, a szocialista üzemek kialakulása elengedhetetlenné tette az üzemi, vállalati könyvtárak fejlesztését is. Ahhoz, hogy e könyvtárak munkája valóban hatékony legyen, ki kellett alakítani az egységes könyvtári módszerek alkalmazását, az egybehangolást, irányítás lehetőségét. Az OMK elég erősnek bizonyult, hogy e kérdésekkel foglalkozzék, és megkezdte rendszeres módszertani tevékenységét. A vállalati könyvtárak létrehozására kiadott utasítások előkészítő munkájában résztvesz, és a könyvtárosok képzését, munkaversenyeit stb. is megindítja. Így lassanként előkészíti a talajt az egységes műszaki termelési hálózat kialakítására. Tulajdonképpen a meglévő helyzetet realizálja az 1956-os könyvtári törvény és végrehajtási utasítása, valamint a műszaki termelési könyvtárhálózatra vonatkozó, 1958. évben kiadott végrehajtási utasítás is.

Igy fejlődött ki, és áll előttünk az OMK és hálózata, amely fontos szerepet hivatott betölteni épülő szocialista társadalmunkban. Az OMK ma a legkorszerűbben felszerelt és elhelyezett könyvtárunk.

Ahhoz, hogy kitűzhessük azokat a feladatokat, amelyek elvégzését joggal elvárhatjuk az OMK-tól és hálózatától, át kellett tekintenünk kialakulásának legfőbb állomásait.

Az OMK említett hármas funkcióját többszintűen látja el. Egyaránt hivatott szolgálni a tudományos kutatást, az üzemekben a műszaki fejlesztést, a termelékenységet elősegítő korszerű technológiát és a termelésben közvetlenül résztvevő szakmunkások, fizikai dolgozók műszaki kultúrájának emelését.

A VII. kongresszuson Kádár elvtárs megállapította, hogy a tudományok szerepe felbecsülhetetlen jelentőségű szocialista építésünk feladatainak megalapozásában. Ugyancsak a kongresszus céljaiból következik, hogy az ipar fejlődésében központi szerepet játszó műszaki színvonal emelése is nagyszabású feladatok elé állít. Nemcsak jelen problémáinkat kell megoldani, hanem a jövő technikájának elvi körvonalait is ki kell jelölni. Mindezeknek a munkáknak gazdaságos és sikeres elvégzéséhez rendkívüli segítséget nyújthat - és kell is nyújtania - a szakirodalom felkutatásának, feltárásának, az eddig elért eredmények közzétételének, - a műszaki dokumentációknak.

Az OMK és hálózata jelenlegi körülményeink és adottságaink figyelembevételével képes e nagy célok megvalósítására, ha erőit tervszerűbben osztja el, és a feladatok végrehajtását koordinálja. Mit jelent ez gyakorlatilag? Köztudomású, hogy az ipari minisztériumok nem fordítanak elég gondot a hálózati alközpontok, valamint a vállalati szakkönyvtárak és dokumentációs részlegek működésére. A legtöbb helyen sem a

műszaki irányítás, sem a szükséges személyi és dologi feltételek nem biztosítottak. Ahol a feltételek megvannak, ott viszont nem folyik elég tervszerű, megfelelően koordinált munka. Gyakran ugyanazt a munkát végzik el ismételten, ugyanazokat a folyóiratokat tárják fel az alközpontokban, mint az OMK-ban, ahelyett, hogy az amugy is igen keskeny feltérési bázist bővítenék, és az OMK által nem végzett feladatokat látnák el. Még ennél is nagyobb baj azonban az, hogy a feltárt irodalom, a dokumentációs termékek hasznosításának hatásfoka nem kielégítő; rossz a dokumentációs propaganda. Márpedig hiába készül a legjobb dokumentációs kiadvány, ha a benne feltárt adatokat nem hasznosítják, nem veszik tudomásul, nem jut el azokhoz, akik számára készült.

Ugyancsak elhanyagolt terület a szakmunkások irodalommal való ellátottsága. E feladatot sem a szakszervezeti könyvtárak, sem a vállalati műszaki könyvtárak nem tekintik szivügyüknek, holott elsőrendűen fontos a termelésben dolgozók technikai tudásának növelése. A sikeres megoldást csakis a két könyvtár együttműködése biztosítja. A szakszervezeti könyvtáraknak kell az olvasás iránti igényt felkelteni, a népszerű ismeretterjesztő irodalomtól az alapfoku szakkönyvekig elvezetni olvasóikat, és ha ezt elérték, a vállalati műszaki könyvtár szakirodalmához eljuttatni. De a szakszervezeti könyvtárak e feladatukat csak akkor tudják jól végezni, ha ehhez segítséget kapnak a műszaki irodalomban jártasabb szakkönyvtáraktól. Közös propaganda, közös rendezvények vezetnek az eredményekhez. Hogy ez mennyire nem reménytelen, azt néhány vállalati könyvtárunk példája mutatja. Így az Északdunántúli Áramszolgáltató Vállalat műszaki könyvtárában a munkásolvasók aránya /32,5 %/ meghaladja a mérnök /9,3 %/ és a technikus /19 %/ olvasók együttes számát.

De nemcsak a hálózati alközpontokon és üzemeken belül kell megváltoznia a műszaki irodalom felhasználásának. Ipari területeinken működő közművelődési könyvtárainknak is el kell látni szakirodalommal - közvetlenül vagy közvetve - a hozzá fordulókat. Ezt azonban csakis a szakkönyvtárakkal együttműködve tudják megvalósítani. A legfontosabb irodalommal és dokumentációs termékekkel felszerelt közművelődési könyvtár irányítsa olvasóját a megfelelő helyre, ha saját erejéből és állományából már nem tudja kielégíteni. Mintegy információs központként működjék és hozza össze a megfelelő irodalmat a megfelelő olvasóval.

Mint látjuk, az OMK és hálózata előtt új feladatok is állnak, ezek megoldásához új utak vezetnek. Ezek az új utak nem mindig simák, nem egyszer kell akadályokat is legyőzni, de hiszem, hogy a kitűzött cél: a szocializmus alapjai lerakásának befejezéséhez, a szocializmus építésének gyorsításához nyújtandó sajátos könyvtári segítség, erőt ad az ut sikeres végigjárásához.

Szekeres Pál

---.---.---

Szekeres, P.: Erfolge und Erfahrungen der vergangenen 15 Jahre.

Das Jahr der Wende im ungarischen Bibliothekswesen und auch für den Vorgänger der Ungarischen Technischen Landesbibliothek, der Bibliothek des Technologischen und Materialprüfungsinstitutes war eigentlich das Jahr 1949. Damals verfügte die Bibliothek über ein Jahresbudget von ungefähr 80 000 Forint - ohne Gehälter -, hatte insgesamt nur 10 Angestellte, ihre Räumlichkeiten waren eng und ihre Ausrüstung spärlich. Ende 1949 begann eine, das ganze ungarische Volk mit sich reissende Bewegung für die Erfüllung des Fünfjahrplans und damit zur Liquidierung der Zurückgebliebenheit auf dem Gebiete der Technik. Im Rahmen dieser Entwicklung begann auch die Bibliothek mit Hilfe beträchtlicher Geldmittel, ihren Aufgaben zu entsprechen. Die technische Dokumentationszentrale war vorher, unabhängig von dieser Bibliothek ins Leben gerufen worden und erst im Jahre 1952 wurden die beiden Institutionen unter dem Namen "Ungarische Technische Landesbibliothek" /OMK/ vereint, seitdem ist eine sprunghafte Entwicklung zu beobachten. Zur Unterstützung der Zielsetzungen auf dem Gebiete der Technik erscheinen die verschiedensten Dokumentationspublikationen, wie Referateblätter, Karteidienst usw., wurde ein Übersetzungsdienst geschaffen etc., etc. Die dreifältige Funktion dieser Bibliothek: u.z. 1. Landesbibliothek der Technik; 2. Zentrale der technischen Dokumentationsstätigkeit; 3. Zentrale des technischen Bibliotheksnetzes wird ausgebaut. Durch das Zustandekommen des Bibliotheksnetzes der Fachbibliotheken entwickelte sich die Tätigkeit der Methodik-Abteilung der Ungarischen Technischen Landesbibliothek, welche den technischen Fachbüchereien mit Hilfe beisteht. - Die wichtigste Zukunftsaufgabe besteht nun darin, die weitere Erhöhung des technischen Niveaus mit bibliothekarischen Mitteln zu unterstützen, die Werbearbeit der Dokumentationsleistungen zu verbessern und gleichzeitig dafür Sorge zu tragen, dass die technischen Kenntnisse der Werk tätigen gehoben werden.

+ + +